

LUND UNIVERSITY

Angående nedläggning av statens pris- och kartellnämnd m. m

Jonung, Lars

Published in:
Prisreglering mot inflation?

1981

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Jonung, L. (1981). Angående nedläggning av statens pris- och kartellnämnd m. m. I *Prisreglering mot inflation?: Slutbetänkande av prisregleringskommittén* (Vol. SOU: 40, s. 148-153). (Statens offentliga utredningar). Liber.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

7.3 Särskilt yttrande av Lars Jonung, sakkunnig i kommittén, angående nedläggning av statens pris- och kartellnämnd m.m.

Allmänna synpunkter

Jag ansluter mig till den slutsats rörande den svenska prisregleringspolitiken under 1970-talet som redovisas i huvudbetänkandet. Enligt huvudbetänkandet är prisregleringar ett ineffektivt medel för att bekämpa inflationen. Inte oväntat ansluter sig kommitténs majoritet här till den syn på kontroller som stöds av etablerad nationalekonomisk teori och av ekonometriska utvärderingar av pris- och löne-regleringar som gjorts för ett antal industriländer. (Se bl.a. bilaga 7).

Orsaken till att priskontroller avvisas som stabiliseringspolitiskt instrument är i första hand att prisregleringspolitik angriper symptomen på, men inte de underliggande orsakerna till inflationen. Prisregleringar har dessutom en rad negativa effekter på resursallokeringen: prismetans centrala funktion som informationssystem undergrävs, prisregleringar minskar företagets lönsamhet och därmed också investeringsverksamheten och den ekonomiska tillväxten, samt bidrar till ett resurskrävande förhandlingssystem mellan företag och den prisreglerande myndigheten.

Om politiken med prisregleringar och prisövervakning skulle göras mer omfattande och permanentas genom en massivt uppbyggd kontrollbyråkrati, då skulle också det ekonomiska systemet i Sverige förändras på ett genomgripande sätt. Det skulle övergå från en decentraliserad marknadsekonomi till en byråkratstyrd ekonomi med de välfärdsförluster en sådan övergång skulle innebära.

Den svenska prisregleringspolitiken har i vissa fall använts i syfte att omfördela inkomster, dvs. det stabiliseringspolitiska motivet har ersatts med ett fördelningspolitiskt. (Se bilaga 2). Det finns dock effektivare metoder att omfördela inkomster än prisregleringar, t.ex. subventioner riktade till de grupper som avses att gynnas.

Förväntningsbildningen

Däremot finner jag att kommittén är för optimistisk beträffande möjligheten att påverka inflationsförväntningarna i inflations-sänkande riktning genom prisregleringar i samband med en större omläggning av stabiliseringspolitiken. Finns det en tilltro till regeringens vilja och förmåga att föra en restriktiv stabiliseringspolitik, behövs knappast någon priskontroll. Då skulle t.ex. en deklaration att inflationen skall bekämpas vara tillräcklig för att inflationsförväntningarna skall dämpas. Om regeringens konjunkturpolitiska trovärdighet däremot är låg, kommer en prisreglering inte att påverka inflationsförväntningarna.¹⁾ En prisregleringspolitik för att begränsa inflationsförväntningarna vid en allmän omläggning av stabiliseringspolitiken förefaller såle-

1) Det motsatta resultatet, dvs. högre inflationsförväntningar, skulle t.o.m. kunna uppnås om allmänheten har erfarenhet av misslyckade stabiliseringspolitiska program med priskontroller.

des antingen onödig eller ineffektiv.¹⁾²⁾ (Se också bilaga 4).

Det bör också påpekas att företagen anpassar sitt uppträdande till den ekonomiska politiken. Väntar de sig prisregleringar, exempelvis vid en större omläggning av stabiliseringspolitiken, kommer företagen att i sin prissättning gardera sig mot sådana. Förekomsten av förväntningar om och därmed anpassning till kontroller utgör ett tungt argument mot användningen av prisregleringar som ett medel i stabiliseringspolitiken. (Se också sammanfattningen i bilaga 10).

Prisregleringens politiska ekonomi

Jag finner vidare att prisregleringskommittén har gjort en alltför snäv avgränsning av sitt arbete. Kommittén har tolkat direktiven så att den i möjligaste mån bör undvika att behandla de politiska aspekterna på priskontroller, trots att utredningsarbetet har pekat på väsentliga samband mellan den politiska processen och användningen av prisregleringar. Erfarenheten visar att prisregleringspolitik ofta är ett sätt för en regering att söka undvika de impopulära åtgärder, som skulle vara nödvändiga för att på sikt dämpa uppgången i den allmänna prisnivån.³⁾ Mycket tyder på att prisregleringar främst utnyttjas för att kortsiktigt förstärka en regerings politiska stöd.

1) Det är tänkbart att ett införande av prisregleringar skulle kunna förstärka tron på regeringens förmåga att dämpa inflationstakten. Det förefaller dock föga realistiskt att i dag räkna med en sådan effekt. Prisregleringar har använts under nästan hela 1970-talet samtidigt som inflationstakten har stigit kraftigt. Regleringspolitikens brist på framgång i det förflutna såväl i Sverige som i utlandet talar mot en användning av kontroller i framtiden.

2) Den svenska regleringspolitiken har för övrigt inte omfattat lönebildningen, vilken har en central roll i inflationsprocessen. Allmänheten torde ha mindre tilltro till ett regleringsprogram som enbart omfattar reglering av prishöjningar än till ett som består av både pris- och lönekontroller.

3) Det finns en betydande risk att priskontroller i själva verket kombineras med en i övrigt inflationsdrivande stabiliseringspolitik.

Det hade enligt min mening varit lämpligt med en mer ingående diskussion om prisregleringens politiska ekonomi, eftersom krav på prisregleringar med stor sannolikhet kommer att resas av partier och intressegrupper så länge en hög inflationstakt föreligger. Det är frestande för regeringen eller oppositionen att framstå som "handlingskraftig" och "aktiv" genom att införa eller bygga ut respektive föreslå priskontroller. I den politiska processen finns således en tendens att driva fram en användning av prisregleringar. (Se diskussionen i bilaga 2).

Avskaffande av SPK

Jag anser att det under dessa omständigheter är viktigt att utforma en institutionell ram, som minimerar risken för användning av prisregleringsinstrumentet i den ekonomiska politiken. En lämplig reform är därför att avskaffa den myndighet som administrerar den nuvarande regleringspolitiken, nämligen statens pris- och kartellnämnd, SPK. SPK utgör dessutom i realiteten en påtryckningsgrupp för prisregleringar. Så länge SPK existerar - även om myndigheten sysslar med andra uppgifter än prisreglering - är risken betydande att någon regering i framtiden kommer att använda SPK för prisregleringar, trots att kunskapen finns att priskontroller inte sänker inflationstakten. Med stor sannolikhet kommer också SPK att vara intresserad av att prisregleringsinstrumentet används. De intressegrupper, som eventuellt önskar priskontroller, kan hänvisa till SPK och hävda att myndigheten har erfarenheter av prisregleringar och att den också bör syssla med denna verksamhet.

Enligt min mening vore mycket vunnet med att avskaffa SPK och därmed tillgången till en institution som kan administrera prisregleringar. Risken för framtida prisregleringar skulle minska. En nedläggning av SPK skulle dessutom vara en klar markering av att 1970-talets regleringspolitik har upphört. Detta steg skulle skapa tilltro till att priskontroller inte kommer att utgöra ett regeljärt inslag i morgondagens stabiliseringspolitik.

SPK bör avskaffas i ett sammanhang där vissa delar överförs till andra statliga myndigheter vilka i dag sysslar med uppgifter liknande SPK:s. Detta är inte tillfället för en närmare beskrivning av vilka och hur stora bitar av SPK som bör flyttas till olika förvaltningar. Här lämnas bara några skissartade synpunkter på de detaljer av SPK som eventuellt bör finnas kvar inom andra myndigheter. En rejäl organisationsstudie bör göras i händelse av nedläggning av SPK.

SPK:s verksamhet är i dag huvudsakligen inriktad på att övervaka och reglera priser, att göra utredningar rörande konkurrensförhållanden, att bistå näringsfrihetsombudsmannen och marknadsdomstolen med utredningar, att sammanställa statistik över prisutvecklingen och att informera om pris- och konkurrensförhållanden.

Prisregleringar

Prisregleringsverksamheten i dess nuvarande form inklusive den prisövervakning som syftar till att direkt påverka företagens prissättning bör enligt prisregleringskommittén upphöra. Jag finner det lämpligt att en del av denna verksamhet överförs till överstyrelsen för ekonomiskt försvar för att upprätthålla en viss beredskap för prisregleringar i extrema krissituationer, i första hand i samband med krigstillstånd eller blockadtillstånd. (Dessutom bör en undersökning göras av vilka former av prisregleringar som är lämpliga i akuta krislägen. Det finns starka argument för att prisreglering bör undvikas just vid sådana tillfällen).

Utredningsverksamheten

En del av SPK:s utredningsverksamhet som rör konkurrensförhållanden kan med fördel placeras inom statens industriverk som i dag är sysselsatt med snarlika uppgifter. Utredningsverksamheten i samband med näringsfrihetsombudsmannens och marknadsdomstolens verksamhet kan organiseras på olika sätt. Den kan direkt knytas till dessa institutioner. Ett annat alternativ vore att flytta över den till industriverket. Här kan även andra lösningar studeras.

Konsumentprisberäkningar och konsumentinformation

SPK:s beräkningar av konsumentprisernas utveckling kan med fördel helt överlåtas på statistiska centralbyrån. Den nuvarande ordningen där både SCB och SPK beräknar konsumentprisutvecklingen förefaller onödig och bidrar dessutom till att skapa förvirring om inflationens utveckling. De mer konsumentpolitiskt orienterade prisberäkningarna på enskilda varor eller varugrupper kan läggas på konsumentverket. Den del av SPK:s verksamhet som är knuten till konsumentpolitiken och konsumentinformationen bör överföras till konsumentverket. En sådan överföring har till stor del redan skett.

Slutord

SPK synes vara ett välskött verk. Det är beklagligt att dess resurser för närvarande i så stor utsträckning används till prisregleringar - en verksamhet med negativa verkningar på samhälls-ekonomi.

Förslaget att avskaffa ett ämbetsverk och därmed genomföra en rationalisering av den statliga centralförvaltningen bör också ses mot bakgrund av det kärva statsfinansiella läge som den svenska ekonomin befinner sig i. Här finns en möjlighet till betydande besparingar samtidigt som den svenska ekonomins funktionssätt förbättras när prisregleringspolitiken överges.